

Pregledni rad

UDK 811.112.2'367.625

Anisa TRBONJA-OMANIĆ (Mostar)

Fakultet humanističkih nauka

Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

anisa.trbonja@unmo.ba

MORFOLOŠKI KAUZATIVI U NJEMAČKOM JEZIKU

U ovom radu bit će riječi o jednoj grupi kauzativnih glagola u njemačkom jeziku a nazvani su morfološki kauzativi. U uvodu će prvo biti definisani kauzativni glagoli općenito, a zatim će biti govora o njihovoj podjeli i naposljetku će biti opisani morfološki kauzativni glagoli. Bit će govora o njihovoj distribuciji i semantičkim komponentama, a u posljednjem poglavlju i o njihovoj vezi sa bazom, tj. osnovnim glagolom. Primjeri su ekscerpirani iz savremene književnosti na njemačkom i bosanskom jeziku i njihovim prijevodima.

Ključne riječi: kauzativi, kauzativiranje, morfološki kauzativi, leksički kauzativi, analitički ili perifrastični ili sintaksički kauzativi.

UVOD

Kauzativ kao glagol izražava uzrokovanje neke radnje ili događaja, odnosno označava uzrok ili povod neke radnje (*bewirken, schärfen, trinken*). Sličnu definiciju nalazimo i u leksikonu *Richtiges und gutes Deutsch* gdje se kaže da kauzativni glagoli ili jednostavno kauzativi¹ označavaju radnju koja se smatra uzrokom nastupanja /započinjanja stanja stvari (*etwas blank putzen / blankputzen = machen, dass etwas blank ist, etwas legen = machen, dass etwas liegt, jemanden erschrecken = machen, dass jemand erschrickt*).

¹ „Ein kausatives Verb oder einfach »Kausativ« bezeichnet eine Handlung, die als Grund für das Eintreten eines Sachverhalts anzusehen ist: *etwas blank putzen / blankputzen* (= machen, dass etwas blank ist), *etwas legen* (= machen, dass etwas liegt), *jemanden erschrecken* (= machen, dass jemand erschrickt).“

U Pfeiferovom *Etimološkom rječniku*² se kauzativ smatra načinom vršenja radnje koja označava uzrokovanje neke aktivnosti. U pravilu je riječ o glagolima koji su nastali od jakih glagola, a izražavaju povod ili uzrok. Ti glagoli imaju i sinonime, tzv. faktitive, koji po pravilu nastaju od imenica ili pridjeva. Barkowski/Krumm (2010: 151) navode da su kauzativni glagoli³ tranzitivni glagoli kod kojih denotat subjekta uzrokuje proces koji pogađa objekat u ulozi pacijensa. Obično se njima izražava promjena stanja koja se da opisati koristeći intransitivni glagol, čiji je denotat subjekta identičan denotatu objekta kauzativnog glagola (*Die Sonne trocknet die Kleidung* akuz. vs. intransitivan: *Die Kleidung* nom. *trocknet.*). Lehmann⁴ glagole radnje koji su nastali od glagola naziva kauzativima ("verursachend, veranlassend"; lat. *causa* "Ursache"), kod kojih njihov subjekt uzrokuje da se odvija situacija koja je izražena njihovom bazom, dok glagole radnje koji su izvedeni od pridjeva nazivaju faktitivnim glagolima (*Das Waschbecken ist sauber.* > Harro *säubert* *das Waschbecken.*). Prema njemu⁵ kauzativi su jezičke konstrukcije kojima se izražava kauzacija i *definira ih kao deverbative glagole koji imaju jedno mjesto više u strukturi rečenice zbog valentnosti glagola za razliku od osnovnog glagola.*

Helbig/Buscha (2001: 60 f.) kauzativima smatraju glagole radnje koji se daju razlučiti u dva semantička predikata (jedan označava aktivnost „Tätigkeit“, a drugi označava proces „Vorgang“) jer oni predstavljaju kombinaciju aktivnosti i zbivanja:

Er zerbrach die Tasse. < *Er verursachte, dass die Tasse zerbrach.*

Er tötete seinen Gegner. < *Er verursachte, dass sein Gegner starb.*

Kauzativima se prema Fleischer/Barz (2007: 349) smatraju derivirani /izvedeni⁶ glagoli koji izražavaju uzrokovanje aktivnosti koja se imenuje

² „kausativ, ferner Kausativ(um)

kausativ Adj. ‘veranlassend, verursachend’, in der Grammatik Aktionsart des Verbs. In der Regel werden von starken Verben abgeleitete Verben, die ein Veranlassen bzw. ein Verursachen ausdrücken, kausative Verben genannt (z. B. tränken, eigentl. ‘trinken machen’). Aus lat. causātīvus (zu lat. caus(s)a ‘Ursache, Grund’) im 19. Jh. entlehnt. Teilweise wird kausativ auch als Synonym zu faktitiv (s. d.) verwendet. – Kausativ(um) n. ‘Bewirkungs-, Veranlassungsverb’ (19. Jh.).“

³ „kausatives Verb: transitives Verb. Der Subjektreferent verursacht einen Vorgang, der das Objekt in der Patiensrolle betrifft. Typischerweise wird eine Zustandsveränderung ausgedrückt, diese lässt sich mit einem intransitiven Verb beschreiben, dessen Subjektreferent mit dem Objektreferenten des. k. v. identisch ist.“

⁴ Aspektualität 01/30/2014 15:16:12

(http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/sem/index.html?http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/sem/aspektualitaet.php)

⁵ http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/grammar/morph_syn/index.html?http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/grammar/morph_syn/kausation.php

⁶ Ovdje je riječ o implicitnoj derivaciji koja je prisutna u tvorbi glagola samo u reliktima.

bazom i potkrjepljuju ih primjerom *etw. trinken – etw. tränken* „veranlassen, daß etw. (ein Tier) trinkt“, „zu Trinken geben“. Najčešće su to slabi glagoli koji su izvedeni od jakih glagola. Često se može desiti da motivacijska veza u parovima nije prepoznatljiva, kao i da su neki glagoli izumrli i da danas samo pomoću etimologije možemo saznati koji glagoli su bili u paru (*essen – ätzen, rinnen – rennen, springen – sprengen, reißen – reizen, winden – wenden, beißen – beizen, biegen – beugen, dringen – drängen, genesen – nähren*). Poneki su u upotrebi samo sa određenim prefiksima, npr. *vergessen – ergötzen* (srvnjem. *ergetzen*), *schwinden – verschwenden* i dr.

Jung (1990: 418) navodi da i derivirani i prefigirani glagoli mogu označavati poticanje ili uzrokovanje neke radnje, odnosno rezultata⁷ i da su to kauzativi, kao npr.: *knechten, kränken, legen; substantivieren; befremden, betören; entblößen; erschweren, erleichtern; verstaatlichen, vervollkommen; zerstückeln, zerweichen; anwärmen, aufweichen*.

Garcia Garcia (2005: 21) se slaže sa Comrijem koji tvrdi da su kauzativni glagoli označeni, kako semantički tako sintaktički, a u pojedinim slučajevima i morfološki. Na semantičkoj razini jedan kauzativni glagol sadrži značenje nekauzativnog glagola („nicht-kausativ“)⁸, proširen za pojam uzroka. *Töten* se može opisati kao da se uzrokuje da neko umre („verursachen, dass jemand stirbt“) (usp. Garcia Garcia, 2005: 22). Sintaktički gledano, kauzativni glagol ima jedan argument (komplement/dopunu) više od njegovog ne-kausativnog pandana, a to je kauzator koji zauzima poziciju subjekta u kauzativnoj rečenici.

U brojnim jezicima, uključujući i gotski, kauzativni i nekauzativni glagoli su povezani morfološkim sredstvima.

Prema Dudenovoj gramatici (2006: 418) kauzativni glagoli su tranzitivni glagoli koji izražavaju da je subjekatski aktant uzrokovao događaj (načesto promjenu stanja) koji je opet involvirao objekatskog aktanta kao pacijensa.

Die Sonne trocknete die Kleider.

Wir hängen den Teppich an die Wand.

Alanović (2011: 40) ističe da bi se za kauzative moglo reći da spadaju u jezičke univerzalije jer se mogu identifikovati i u SOV i u SVO jezicima i tvrdi da su to uvijek tranzitivni glagoli koji omogućuju ostvarivanje situacije kao dvoagentivne u slučaju relacije među licima kada agens kauzator kontrolira čitavu situaciju (složenu ili makrosituaciju), a agens sprovednik efektno samo

Ovaj tvorbeni model je neproduktivan i kod mnogobrojnih parova se sinhronijski ne može prepoznati njihova motivacijska veza (*schwimmen – schwemmen*). Produkt su prosti glagoli čija formativna struktura osim prijedlaga nema nikakvo drugo obilježje derivacije.

⁷ „das Veranlassen zu einer Handlung oder das Bewirken eines Ergebnisses“

⁸ Nedyalkow/Silnitsky (1973) zbog toga govore o „semantic derivation relation“ između ne-kausativa i njihovih kauzativa.

jedan njen dio (elementarnu ili mikrosituaciju), tačnije radnju koju označava osnovni nekauzativni glagol.

KORPUS

Primjeri su ekscerpirani iz korpusa, koji se sastoji iz savremenih književnih djela, pisanih na njemačkom ili prevedenih s bosanskog jezika na njemački jezik, kao što su:

Saša Stanišić, *Wie der Soldat das Gramophon reparierte*, Luchterhand Literaturverlag, München, 2006.

Saša Stanišić, *Kako vojnik popravlja gramofon* (prijevod Hana Stojić) Buybook, Sarajevo, 2009.

Dževad Karahasan, *Noćno vijeće*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2007.

Dževad Karahasan, *Der nächtliche Rat* (aus dem Bosnischen Katharina Wolf-Griesshaber), Insel Verlag, Frankfurt am Main und Leipzig 2006.

Dževad Karahasan, *Istočni diwan*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2007.

Dževad Karahasan, *Der östliche Diwan* (aus dem Serbokroatischen (Bosnischen) Katrin Becker) Wieser Verlag, 2., verbesserte Auflage, 1994.

Elfriede Jelinek, *Die Liebhaberinnen*, Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg, 31., Auflage 2010.

Elfriede Jelinek, *Ljubavnice* (s njemačkog prevela Hana Stojić), IK Vrijeme Zenica, 2005.

Günther Grass, *Das Treffen in Telgte* Originalausgabe: Hermann Luchterhand Verlag, Darmstadt / Neuwied 1979.

Ginter Gras, *Susret u Telkteu* (preveo s njemačkog Drago Tešević), Sarajevo, OKO 2000.

Robert Walser, *Geschwister Tanner*, Suhrkamp, Zürich, Frankfurt am Main, 2005.

Robert Walser, *Djeca Tannerovih* (prijevod s njemačkog Mira Đorđević), Connectum, Sarajevo, 2010.

PODJELA KAUZATIVA

Podjela kauzativa je u literaturi raznolika, ali najčešće se klasifikacija vrši na osnovu strukture i produktivnosti nekog kauzativa, odnosno kauzativne konstrukcije. Obično se razlikuju tri osnovna tipa kauzativa, a to su: (a) *leksički kauzativ*, (b) *morfološki kauzativ* i (c) *analitički ili sintaksički ili perifrastični kauzativ*. Ova tri glavna tipa kauzativa smatraju se idealiziranim orijentacijskim tačkama formalne podjele (usp. *Metzler-Lexikon Sprache*, 2000: 338).

Alanović (2011: 38) glagole koji u njemačkom izražavaju kauzativnu situaciju⁹ dijeli u dvije grupe:

- glagole koji upućuju na glagol s kojim su u morfološkoj derivacijskoj vezi, a koji opet označava rezultirajuću situaciju (*fällen – fallen; senken – sinken*)
- glagole koji sa svojim nekauzativom nisu u morfološkoj derivacijskoj vezi (*töten – sterben*) slučaj ili koji nemaju nekauzativnog pandana (*malen – ?*).

U njemačkom jeziku, u njegovim ranijim fazama, nastali su prvi kauzativni glagoli morfološkom promjenom od osnovnog glagola (u ovom slučaju vokalskom alternacijom) i te glagole nazivamo morfološkim kauzativima, a u savremeno doba se služimo perifrastičnim konstrukcijama (analitički/perifrastični tip), kada funkcionalni glagoli značenja „napraviti, prouzrokovati“ („machen“, „verursachen“) za sebe vežu infinitiv u glagolsku konstrukciju i tvore dekomponirani predikat u bosanskom jeziku (u njemačkom jeziku „Funktionssverbgefüge“), te tako procesom gramatikalizacije od punoznačnih leksičkih jedinica, glagola, nastaju gramatičke riječi koje su izgubile vezu sa prostornom dimenzijom i sadrže semantičko obilježje „promjena“ u generalnom značenju.

MORFOLOŠKI KAUZATIVI

Morfološki kauzativ se tvori produktivnim promjenama na glagolu, npr. afiksacijom baznog glagola u turskom jeziku, dok se u Metzlerovom leksikonu *Sprache* (2000: 338) za ovu vrstu kauzativa u njemačkom jeziku navode glagoli s promjenom vokala: *versinken – versenken, ertrinken – ertränken, springen – sprengen, fallen – fällen*, kao i s prefiksacijom: *reißen – zerreißen*. Morfološki kauzativi razlikuju se po svom osnovnom (korjenskom) vokalu koji je nastao kao rezultat glasovne promjene. Da bi se to moglo pokazati, navodimo njihove starije ili srodne oblike:

- I a) nvnjem.¹⁰ *fällen* – stvnjem.¹¹ *fellian/fellan*
- b) nvnjem. *tränken* – got.¹² *drangkjan*; stvnjem. *trenken*
- c) nvnjem. *säugen* – stvnjem. *sougan/sougjan*
- II a) nvnjem. *legen* – got. *legjan*; stvnjem. *leg(g)en*
- b) nvnjem. *senken* – got. *sagqjan*; stvnjem. *senken*

⁹ Kauzativnu situaciju čine osnovne situacije u uzročno-posljedičnoj vezi, što znači da je posrijedi složena situacija, tj. makrosituacija ili događaj koja sadrži različite, međusobno uslovljene pragmato-semantičke komponente, jer kauzativni glagoli i konstrukcije denotiraju složene, uzročno-posljedične međusituacione veze. Kauzativne situacije se sastoje iz dvije situacije, i to one koja uzrokuje i ona koja rezultira iz te prve (npr. *Der Professor ließ die Studenten eine Hausarbeit schreiben*).

¹⁰ nvnjem. = novovisokonjemački

¹¹ stvnjem. = starovisokonjemački

¹² got. = gotski

- c) nvnjem. *setzen* – got. *satjan*; stvnjem. *sezzen*
- d) nvnjem. *stellen* – as.¹³ *stellian*; stvnjem. *stellen*
- e) nvnjem. *wecken* – got. *wakjan*; stvnjem. *wecchan*

Na osnovu njihovih starijih oblika, uočava se isti segment *-i* odnosno *-j* kod glagola iz obje grupe. Sufigiranjem *-i/-j* drugog osnovnog oblika (pret. jd.) jakih glagola koji sadrže korjenski vokal *a* tvori se kauzativna osnova. Glagoli sa sufiksima koji sadrže *-i/-j* pripadaju grupi jan-glagola koji su bili kauzativi jakih glagola. Preglašavanje je uzrokovano *-i/-j* segmentom u staro-visokonjemačkom jeziku na korjenskom vokalu kauzativne osnove. Posljednji, tačnije rečeno, ne prednji vokali poput */a/* i dr. prelaze ispred */i/* ili */j/* u prednje vokale kao */e/*. Riječ je o primarnom umlautu ili prijelasu. Popratna pojava preglašavanja je da je segment *-i/-j* nestao. Ortografsku razliku između današnjih oblika *fällen*, *tränken* i dr., s jedne strane, i *senken*, *legen* i dr., s druge strane, uvela je normativna gramatika 17. i 18. stoljeća. Kasnije se za tvorbu deriviranih kauzativnih glagola uvelo apstraktno kauzativno sredstvo, promjena osnovnog vokala, koja je u stvari bila neproduktivni postupak, a može se dokazati kod samo nekolicine glagola, i to ove grupe. Ima još nekoliko glagola koji su dijahronijski nekada bili u istom odnosu kao i ovi glagoli, a riječ je o slijedećim: *essen* – *ätzen*, *rinnen* – *rennen*, *dringen* – *drängen*, *springen* – *sprengen*, *winden* – *wenden*, i dr. (Fleischer, 1975: 319, cit. prema Koou, 1997: 61).

U njemačkom jeziku postoji, također, i nekoliko glagola koji se mogu i tranzitivno i intransitivno upotrijebiti. Tu je riječ o parovima kauzativ-nekauzativ, npr. *trocknen*, *schmelzen*, te *erschrecken* kada se u fleksiji razlikuju ili *schmolz* (intrans.) : *schmelzte* (tranz.) koji su se nekad prije nekoliko desteljeća razlikovali.

DISTRIBUCIJA I SEMANTIČKE KOMPONENTE MORFOLOŠKIH KAUZATIVA

U korpusu smo zabilježili veliki broj primjera ovih kauzativa. Iza svakog primjera iz korpusa smo navodili njihove odgovarajuće bazne glagole, odnosno nekauzative u zagradi. Poredeći kauzativne glagole sa njihovim odgovarajućim baznim glagolima, postaje jasno da morfološki kauzativi i njihove baze, tj. nekauzativi imaju zajednički distribucijski odnos, a to je da subjekat baznog glagola postaje objekat odgovarajućeg kauzativnog glagola i da se uvodi novi subjekat.

¹³ as. = starosaksonski

Tako npr. subjektu *der Kopf* u rečenici (*Der Kopf sinkt.*) morfološki kauzativ *senken* dodjeljuje ulogu akuzativnog objekta u rečenici (*Der Soldat senkt verlegen den Kopf und [...]*). (Stanišić, *Wie der Soldat das Grammophon repariert*, 2006: 128).

Sie **wecken** eine stille Sehnsucht in die Weite, [...]. (Walser, Geschwister Tanner, 2005: 151)

(Eine stille Sehnsucht wacht (auf).)

Za sve morfološke kauzative, osim *tränken* i *säugen*, važi da preuzimaju druge dopune baznog glagola. Samo kod *tränken* i *säugen* se briše objekat baznog glagola, a prazno polje koje se odnosi na subjekat baznog glagola se mijenja kao u ostalim slučajevima

[...], und daß er außerdem das schwein **tränkt**. [pisanje malim slovom u originalu] (Jelinek, *Die Liebhaberinnen*, 2010: 78)

(Das Schwein trinkt (Wasser).)

[...], die vor jahren heinz **gesäugt hat** und [...]. (Jelinek, *Die Liebhaberinnen*, 2010: 86)

(Heinz hat vor Jahren gesaugt.)

Kauzativni glagoli ovog tipa ne pokazuju porast broja praznih polja kojima upravljaju, ali ipak ukazuju na promjene. Prazno polje koje je prvobitno bilo određeno za subjekat baznog glagola sada je predviđeno za objekat, a prazno polje koje je preuzeto promjenom osnovnog vokala odnosi se na subjekat glagola.

Kod stativnih glagola kao *liegen*, *sitzen*, *stehen* i dr. kauzativiranje uzrokuje promjenu adverbijalne dopune (npr. *auf dem Boden* (dativ) vs. *auf den Boden* (akuzativ)). Takva promjena se objašnjava semantičkim osobinama odgovarajućih glagola. Kauzativni glagoli *legen*, *setzen*, *stellen* imaju zajedničku semantičku osobinu, a to je da oni označavaju prostornu ili lokalnu promjenu njihovog objekta, dok njihovi bazni glagoli označavaju boravak/ostajanje njihovog subjekta u jednom prostoru. Ova dodatna razlika manifestuje se gramatički rekcijom prepozicije, ako odgovarajuća prepozicija može registrirati nominalnu frazu u dativu ili akuzativu.

[...], selbst er würde ein Bild nicht mehr mit der Oberfläche auf den Boden **legen**, [...]. (Karahasan, *Der östliche Diwan*, 1994: 128)

(Ein Bild liegt mit der Oberfläche auf dem Boden.)

Vielleicht **setzte** die Nacht am Emsufer dem zukünftigen Dichter jene erste Verszeile [...]. (Grass, *Das Treffen in Telgte*, 2011: 136)

(Jene erste Verszeile sitzt/steht ...)

Er **stellte** eine brennende Lampe auf seinen flachen Kopf und [...]. (Walser, Geschwister Tanner, 2005: 300)

(Eine brennende Lampe steht auf seinem flachen Kopf.)

Dakle, kauzativni glagoli *legen*, *setzen*, *stellen* traže prepoziciju sa nominalnom frazom u akuzativu (*auf seinen flachen Kopf*), dok odgovarajući bazni glagol zahtijeva prepoziciju sa frazom u dativu (*auf seinem flachen Kopf*). Ova tvrdnja važi i za dvije varijante glagola *hängen*, tj. za tranzitivni i intransitivni glagol *hängen*.

*Warum sollte man sie tot in die Gegend **hängen**?*¹⁴ (Karahasan, *Der östliche Diwan*, 1994: 227)

(*Warum sollten sie tot in der Gegend hängen?*)

Ova distribucijska promjena se ne može uočiti kod glagola *senken* i *sinken*.

*Essig-Kartoffel-Wickel **senken** wirklich das Fieber.* (Stanišić, *Wie der Soldat das Grammophon repariert*, 2006: 189)

(*Das Fieber sinkt.*)

U slučajevima poput *fällen* i *fallen*, promjenom osnovnog vokala otvara se prazno polje za novi subjekat kojem se dodaje *kauzator* i time mijenja obilježja koje je već imalo prazno polje baznog glagola. Kauzativni glagoli ovog tipa imaju onda jedno prazno polje više u poređenju sa baznim glagolom i oni su najmanje dvovalentni.

Fließen i *flößen* (zast. *flötzen*) spadaju u ovu grupu također. Od prvobitnog značenja glagola *flößen* „fließen machen“ održala su se samo dva specijalizirana značenja, i to: 1. „in etw. hineinfließen lassen“ 2. „mit Hilfe eines Floßes befördern“ (usp. Paul, 2002: 339). U korpusu smo zabilježili jedan primjer glagola *einflößen*:

*Die Gestalt in ihrer bemäntelten Schlankheit **flöste** ihm einen süßen Schrecken **ein**.* (Walser, *Geschwister Tanner*, 2005: 38)

(*Ein süßer Schrecken fließt ein.*)

Glagoli *tränken* i *säugen* se danas, za razliku od baznih glagola *trinken* i *saugen*, obično odnose na životinje. Čak i *fällen* i *führen* koji su u gramatikama označeni kao kauzativi se danas sinhronijski ne mogu potpuno smatrati derivacijama od *fallen* i *fahren*. Glagol *etw. fällen* se upotrebljava skoro samo za drveće ili hemijske supstance i samo se u tom kontekstu se može označiti sa kauzativ, a *jmdn. führen* prema Kühnhold/Wellmann (1973: 113-114) nije više sadržajno u uzročnoj vezi sa *fahren*. Paul (2002: 358 f.) navodi da *führen* nije kauzativni glagol kada je objekat živo biće, već kada je stvar u pitanju. Takav

¹⁴ Od tranzitivnog glagola srednjevisokonjemačkog *hāhen*, *hienc*, *hiengen*, *gehangen*, značenja „aufhängen“ nastala su tri slaba glagola: *hangen* intr. „hängen“, *henken* tranz. „hängen“ i *hengen* „(die Zügel, das Leitseil u.dgl.) hängen lassen, nicht straff anziehen“. Mješavinom ova četiri glagola imamo današnje glagole: *hangen* jk. intr., *hängen* tranz. i intranz. i *henken*, kao sinonim za *hängen* (usp. Paul, 2002: 451; 465). Jedan takav primjer smo našli u u našem korpusu: [...], *haben sie neben der Schaukel gehenkt*. (Stanišić, *Wie der Soldat das Grammophon repariert*, 2006: 274)

primjer nismo zabilježili u našem korpusu.

Za glagole *sprengen* i *rennen* Fritz (1998: 123) primjećuje i pojašnjava promjene u konstelaciji dopuna. *Sprengen* je kauzativni glagol naspram *springen* i prvobitno je bio tranzitivni glagol sa živim bićem, pa i čovjekom do 18. st., kao objektom sa značenjem „potaknuti nekoga na brzo trčanje“ („zu schnellem Laufen veranlassen“), „učiniti da neko trči“ („schnell laufen machen“), „učiniti da neko skače“ ili „dići u zrak“ („springen lassen“). Od srvnjem.¹⁵ se upotrebljava, prije svega, s konjem kao objektom, a javlja se i eliptična konstrukcija značenja „kretati se brzim trkom“ („sich in schnellem Ritt fortbewegen“), tj. kao intransitivni glagol. Objekat su mogle biti i tečnosti, pa i čvrste supstance do 19. st., sa značenjem „navlažiti nešto ravnomjernim prskanjem“ („durch gleichmäßiges Spritzen befeuchten“). Osim ovih značenja, može se upotrijebiti i sa značenjem „učiniti, prouzrokovati da se nešto raskomada“ („zerbersten machen, bewirken, dass etw. in Stücke zerspringt“). Slično se da primijetiti i kod *rennen* koji je također kauzativ (naspram *rinnen*) i čije prvobitno značenje je bilo „pokrenuti nešto, goniti nešto“ („in Bewegung setzen, jagen“) (z. B. *ein Roß rennen* „Pferde antreiben“), a od srvnjem. je intransitivni glagol značenja „trčati brzo“ („schnell laufen“) (usp. Paul, 2002: 795), mada se javlja i kao intransitivni glagol značenja „nekoga s nečim povrijediti“ („jmdn. mit etwas verletzen“).

U našem korpusu smo našli primjere tranzitivnog *sprengen* sa značenjem „dići nešto u zrak“ i tranzitivnog *umrennen* „oboriti nekoga“.

[...], falls dieser Mann wirklich unseren Staudamm **sprengt**, [...]. (Stanišić, *Wie der Soldat das Grammophon repariert*, 2006: 297)

[...], **rannte** zwei bosniakische Verteidiger einfach **um** [...]. (Stanišić, *Wie der Soldat das Grammophon repariert*, 2006: 255)

Kod kauzativa *schwemmen* je također došlo do suženja značenja. Prvobitno se odnosilo na životinje *Pferde schwemmen* „baden, waschen“, pa onda i na stvari *ich schwemme mein Bette* „benetze es mit Tränen“ da bi od 17. st. imao značenje „fließend treiben“ (usp. Paul, 2002: 889). Naš korpus je zabilježio jedan primjer glagola *überschwemmen*.

[...], er hatte sein toll gewordenes Haus **überschwemmt** [...]. (Karahasan, *Der nächtliche Rat*, 2006: 167)

(*Sein toll gewordenes Haus schwimmt.*)

U ovoj grupi navodimo i stvnjem.¹⁶ glagol *dämpfen* koji je kauzativ glagola (srvnjem.) *dimpfen* i prvobitno je značio „dampfen lassen, zum Dampfen bringen“:

¹⁵ srvnjem. = srednjevisokonjemački

¹⁶ stvnjem. = starovisokonjemački

[...], *was aber seinen Wunsch nach Vollendung der Moschee nicht verringerte, sondern verstärkte und seine Wut auf den Windbeutel Ramadan, [...], nicht **dämpfte**, sondern verstärkte.* (Karahasan, *Der nächtliche Rat*, 2006: 91)

SEMANTIČKA VEZA MORFOLOŠKIH KAUZATIVA SA BAZOM

Kod pojedinih morfoloških kauzativa koji su nastali promjenom osnovnog vokala ne može se više jasno prepoznati semantička veza sa baznim nekauzativnim glagolom. Jedan takav slučaj je primjer opozicije *essen* i *ätzen* kod koje nije moguće prepoznati sinhronijski njihov odnos kao kod drugih glagola, tj. kako se kauzativni glagol razvio iz baznog glagola. To isto važi za glagole *biegen – beugen*, *stechen – stecken* oder *winden – wenden*.

U našem korpusu smo našli sljedeće primjere:

[...], *immer wieder **sticht** sie in die vom Wind verknотeten Strähnen.* (Stanišić, *Wie der Soldat das Grammofon repariert*, 2006: 312)

Glagol *sticheln* je iterativna tvorevina glagola *stechen* sa značenjem „Stiche machen“ (Paul, 2002: 965).

*Auch briet sie ihm auf ihrem Gasherde schnell eine Wurst, **stichelte** den Dastehenden, [...].* (Walser, Geschwister Tanner, 2005: 106)

Za glagole *hängen*, *schleifen*, *stecken*, *löschen*, *erschrecken*, *schwenken*, *schwellen* je uočljivo da imaju oblike jakog i slabog glagola i tranzitivnu i intransitivnu varijantu. Morfološki kauzativi su tranzitivni slabi glagoli, npr. *hängen*, *hängte*, *gehängt*, a njihove nekauzativne baze su jaki glagoli. Za svaki primjer iz korpusa naveli smo i njihov odgovarajući nekauzativni glagol.

[...], *da heilte ihn die Frau damit, daß sie ihm eine hohle Nuß um den Hals **hängte**, [...].* (Karahasan, *Der östliche Diwan*, 1994: 461)

(*Ihm hing eine hohle Nuß um dem Hals*)

[...], *auf die von seinem Blut getränkte Stelle aber **schleifte** man zwei seiner Begleitposten.* (Karahasan, *Der östliche Diwan*, 1994: 359)

(*Zwei seiner Begleitposten schliffen auf die von seinem Blut getränkte Stelle.*¹⁷)

***Steck** mich, [...], ins Gefängnis, [...].* (Karahasan, *Der nächtliche Rat*, 2006: 239)

(*Er steckt im Gefängnis.*)

[...] und ***schwenkte** eine goldene Kugel an einer Kette.* (Stanišić, *Wie der Soldat das Grammofon repariert*, 2006: 29)

¹⁷ Jaki glagol sa ovim značenjem se danas smatra zastarjelim (Paul, 2002: 851).

- (*Eine goldene Kugel schwingt an einer Kette.*)
Freitag, dritte Stunde, Herr Fazlagić löscht so gehetzt die Tafel, [...].
 (Stanišić, Wie der Soldat das Grammophon repariert, 2006: 82)
 (*Die Tafel lischt.*)
Der Lärm und der Geschrei erschrecken Edin; [...]. (Stanišić, Wie der Soldat das Grammophon repariert, 2006: 83)
 (*Edin erschrickt.*)
So viele Lüste ihren Satzbau schwellten, [...]. (Grass, Das Treffen in Telgte, 2011: 123)
 (*Ihr Satzbau schwoll.*)
 Iz ove grupe glagola izdvajaju se slijedeći glagoli *trocknen* i *stillen* zbog toga što mogu biti i tranzitivni i intransitivni glagoli, s oblicima slabog glagola, dakle, *trocknen, trocknete, getrocknet*, odnosno *stillen, stillte, gestillt*.
 [...], *dann trocknet ihn die Seele und strahlt.* (Karahasan, Der östliche Diwan, 1994: 223)
 (*Er trocknet.*)
 [...], *den ich nicht stillen kann, [...].* (Stanišić, Wie der Soldat das Grammophon repariert, 2006: 310)
 (*Er ist still.*)
 Jaki glagol *verderben* može, također, biti i tranzitivan i intransitivan glagol, što možemo potkrijepiti primjerom iz našeg korpusa:
Die Bitterkeit aber setzte sich in seine Eingeweide und verdarb ihm stets und bis gestern noch den Schlaf, [...]. (Karahasan, Der östliche Diwan, 1994: 471)
 (*Sein Schlaf ist verdorben.*)

ZAKLJUČAK

Morfološkim kauzativima u njemačkom jeziku smatraju se glagoli koji su, za razliku od njima srodnih glagola s kojima su u morfološkoj derivacijskoj vezi, doživjeli promjenu osnovnog vokala, a riječ je o glagolima *fällen, tränken, säugen, legen, senken, setzen, stellen, wecken* koji su nastali kao posljedica primarnog umlauta, odnosno alternacije osnovnog vokala. U ovu grupu kauzativa su svrstani i glagoli koji se mogu i tranzitivno i intransitivno upotrijebiti, a čija je tranzitivna varijanta kauzativ (*trocknen, schmelzen, erschrecken*) i drugi glagoli čija semantička veza u današnjem jeziku nije više prepoznatljiva. Ovim glagolima zajedničko jeste da subjekat baznog glagola postaje objektom odgovarajućeg kauzativa i da se uvodi novi subjekat, a da su od tih izuzeci *tränken* i *säugen*. Glagoli *sitzen, liegen* i *stehen* u procesu kauzativiranja doživljavaju promjenu adverbijalne, tačnije, lokalne dopune što

se manifestuje u rekciji prepozicije. Pojedini glagoli (*tränken, säugen, fällen, rennen, schwemmen, dämpfen*) ukazuju na promjenu značenja, a uglavnom je riječ o sužavanju značenja, ali i o konstelaciji dopuna.

SPISAK KORIŠTENE LITERATURE:

Primarna literatura:

- Grass, G. (1979). *Das Treffen in Telgte* Originalausgabe: Hermann Luchterhand Verlag, Darmstadt / Neuwied.
- Jelinek, E. (2010). *Die Liebhaberinnen*, Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg, 31., Auflage.
- Karahasan, Dž. (1994). *Der östliche Diwan* (aus dem Serbokroatischen (Bosnischen) Katrin Becker) Wieser Verlag, 2., verbesserte Auflage.
- Karahasan, Dž. (2006). *Der nächtliche Rat* (aus dem Bosnischen Katharina Wolf-Grießhaber), Insel Verlag, Frankfurt am Main und Leipzig.
- Stanišić, S. (2006). *Wie der Soldat das Gramophon reparierte*, Luchterhand Literaturverlag, München,
- Walser, R. (2005). *Geschwister Tanner*, Suhrkamp, Zürich, Frankfurt am Main.

Sekundarna literatura:

- Alanović, M. (2011). *Kauzativnost – Manipulativnost: od koncepta ka formi*. Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Engel, U. (2004): *Deutsche Grammatik*. Neubearbeitung, IUDICIUM
- Fleischer, Wolfgang/Barz, Irmhild (2007): *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- Fritz, Gerd (1998): *Historische Semantik*, Verlag J. B. Metzler Stuttgart – Weimar.
- Garcia Garcia, L. (2005). *Germanische Kausativbildung. Die deverbalen jan-Verben im Gotischen*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- Götze, L. & Hess-Lüttich & Ernest, W. B. (1999). *Grammatik der deutschen Sprache. Sprachsystem und Sprachgebrauch*, BERTELSMANN LEXIKON VERLAG.
- Helbig, W. & Buscha, J. (2001). *Deutsche Grammatik*, Langenscheidt, Berlin und München.
- Jung, W. (1990). *Grammatik der deutschen Sprache, 10., neubearbeitete Auflage*, Bibliographisches Institut, Mannheim, Leipzig.
- Koo, Myung-Chul (1997). *Kausativ und Passiv im Deutschen*, Europäische Hochschulschriften: Reihe 1, Deutsche Sprache und Literatur. Bd. 1624,

- Peter Lang Verlag, Frankfurt/M., Berlin, Bern, New York, Paris, Wien.
- Kühnhold, I. & Wellmann, H. (1973). *Deutsche Wortbildung. Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Erster Hauptteil. Das Verb*, Pädagogischer Verlag Schwann, Düsseldorf.
 - Polenz, P. von (1994). *Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart. Band II. 17. und 18. Jahrhundert*, Walter de Gruyter-Berlin-New York.
 - Polenz, P. von (1988). *Deutsche Satzsemantik. Grundbegriffe des Zwischen-den-Zeilen-Lesens*, Walter de Gruyter, Berlin, New York.
 - Steinitz, R. (1977): *Zur Semantik und Syntax durativer, inchoativer und kausativer Verben*. U: Linguistische Studien 35, Berlin.

Rječnici i leksikoni:

- Duden (2007). *Duden Deutsches Universalwörterbuch*, 6., überarbeitete und erweiterte Auflage, Dudenverlag, Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim.
- Duden (2001). *Duden Das Stilwörterbuch*, 8., völlig neu bearbeitete Auflage, Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim.
- Duden (2009). *Duden. Die Grammatik. Band 4*. Bibliographisches Institut AG, Mannheim.
- Hansen-Kokoruš, R. et al. (2005). *Deutsch-kroatisches Universalwörterbuch. Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik*, Nakladni zavod Globus: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Glück, M. (hrsg.) (2000). *Metzler-Lexikon Sprache*. Springer-Verlag, GmbH Deutschland.
- Götz, D. & Haensch, G. & Wellmann, H. (2003). *Langenscheidt. Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Das einsprachige Wörterbuch für alle, die Deutsch lernen*. Langenscheidt KG, Berlin und München.
- Paul, H. (2002). *Deutsches Wörterbuch, Bedeutungsgeschichte und Aufbau unseres Wortschatzes*, 10., überarbeitete und erweiterte Auflage, Henne, H./Kämper, H./Objartel, G. (Hg), Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
- *Schüler-Duden, Lateinisch-Deutsch* (1986): (bearb. von Peter Helms... unter Leitung von Gerhard Löwe), Bibliographisches Institut, Mannheim, Wien, Zürich.

Internetski izvori:

- lehmann, C. (2014). Aspektualität, Semantik und Pragmatik, <raspoloživo na: http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/sem/index.html?http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/sem/aspektualitaet.php>, [01/30/2014 15:16:12]
- Lehman, C. (2014). Kausation. <raspoloživo na: http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/grammar/morph_syn/index.html?http://www.christianlehmann.eu/ling/lg_system/grammar/morph_syn/kausation.php>, [01/30/2014]
- Pfeifer, W. et al. (1993). Etymologisches Wörterbuch des Deutschen, digitalisierte und von Wolfgang Pfeifer überarbeitete Version im Digitalen Wörterbuch der deutschen Sprache, <raspoloživo na: <https://www.dwds.de/wb/etymwb/kausativ>>, [15.5.2014]
- Universal-Lexikon. (2012) <raspoloživo na: universal_lexikon.deacademic.com>
- Kausativ (2014) <raspoloživo na: <http://www.glottopedia.org/index.php/Kausativ#Kausativarten>>, [17.5.2014]
- Richtiges und gutes Deutsch. Kausativ <raspoloživo na: http://richtiges_gutes_de.deacademic.com/1228/Kausativ>, [17.5.2014]

Anisa TRBONJA-OMANIĆ

MORPHOLOGICAL CAUSATIVE VERBS IN GERMAN

This paper is about a group of German causative verbs called morphological causatives. In the introduction, causative verbs in general are defined and their division is discussed. Finally, morphological causative verbs are described. Their distribution and semantic components are also discussed whereas the last chapter is about their connection with the base, i.e. the base verb. Examples are excerpted from contemporary literature in both German and Bosnian and their respective translations.

Keywords: causatives, causativation, morphological causatives, lexical causatives, analytic or periphrastic or syntactic causatives.